

Tolstoj als pedagoog

CAHIER

3e

Tolstojs gebruik
van de verhalen uit
het Oude Testament

**Tolstojs gebruik
van de verhalen uit
het Oude Testament**

Nog afgezien van het feit dat zowel de leerlingen als ouders enige kennis van het Oude Testament noodzakelijk vinden, beantwoordde van alle verhalen die ik in de loop van drie jaar uitgeprobeerd heb, niets zo goed aan de ideeën en de geestesgesteldheid van de kinderen als dit boek.¹ En voor zover ik het kon bekijken, was dit ook zo het geval op andere scholen. Ik heb 't geprobeerd met het Nieuwe Testament, Russische geschiedenis en aardrijkskunde; daarna met verklaringen van natuurverschijnselen. Maar ze luisterden er zonder plezier naar en vergaten alles. Het Oude Testament echter onthielden ze feilloos en vol enthousiasme vertelden ze zowel in de klas als thuis de verhalen na. En de herinnering bleef zelfs zo levendig dat deze kinderen twee maanden nadat het verhaal verteld was, deze Bijbelvertelling uit hun hoofd opschreven in hun schriften, bijna zonder iets te vergeten. (...)

1. Er is een groot verschil tussen de jonge onderwijzer Tolstoj en de latere Christenpacifist Tolstoj. De jonge onderwijzer en verhalenverteller houdt van het Oude Testament, de oudere, diepgelovig geworden man van de Bergrede in het Nieuwe Testament.

Het is naar mijn mening onmogelijk om dit boek te vervangen, en om er veranderingen in aan te brengen of het verkort weer te geven, zoals in de boeken van de schrijfster Zontag gebeurt, lijkt me heel schadelijk.

In het Oude Testament is ieder woord waar als een openbaring en waarachtig als kunst. Als u het scheppingsverhaal leest en u leest ditzelfde verhaal in een verkorte uitgave, dan zal de verkorte versie u volkomen onbegrijpelijk voorkomen. (...) Het is onbegrijpelijk dat men stukken uit het Oude Testament weglaat, want het karakter en de schoonheid ervan worden er door aangetast.

Waarom wordt bijvoorbeeld in de verkorte uitgave altijd de passage weggelaten, waarin Gods adem, toen er nog niets was, over de wateren blies en hij na de schepping de wereld bekeek en zag dat het goed was; waarna hij de dag en de nacht schiep? Waarom wordt de passage geschrapt, waarin God de mens leven inblies via de neusgaten en de passage waarin God een rib uit Adams lijf nam en de lege plaats met vlees opvulde? Enzovoort. Je moet deze verhalen aan onbedorven kinderen hebben voorgelezen om te kunnen begrijpen in hoeverre dit alles waar en nodig is.

Hoe ingeburgerd zijn de grapjes niet dat het Oude Testament een onfatsoenlijk boek is dat je niet aan een jong meisje in handen kunt geven. Misschien moet je het niet aan een ónfatsoenlijk meisje geven, maar als ik het voorlees aan boerenkinderen dan verander ik niets en sla ik geen woord over. En niemand begint te giechelen achter andermans

rug en iedereen zit met oprechte belangstelling en kloppend hart te luisteren. Bij de geschiedenis van Lot en zijn dochters en die over Judas zitten ze van afschuw te rillen in plaats van te lachen.

Hoe helder en duidelijk van compositie zijn al deze verhalen vooral voor een kind en wat streng en sober van stijl tegelijk.

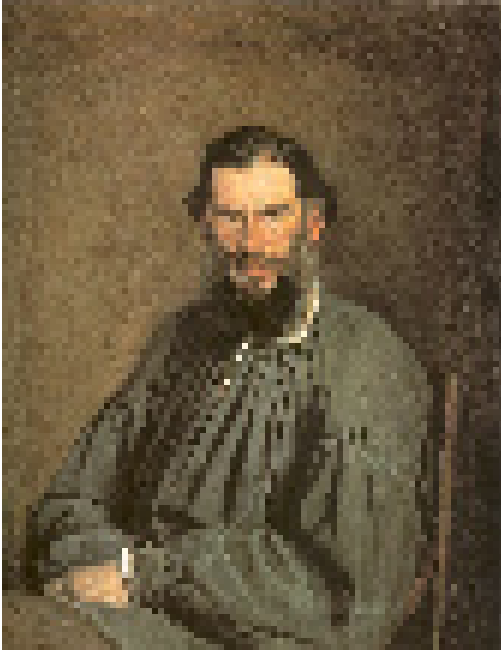
Ik kan me niet voorstellen hoe je kinderen zou moeten opvoeden als dit boek niet zou bestaan. En toch denken wij nog steeds: wat hebben we eigenlijk aan die verhalen die wij in onze jeugd geleerd hebben, als wij ze later weer ten dele vergeten? Zou het dan niet om het even zijn of we ze lazten of niet?

En zo lang wij niet alle elementen van onze eigen ontwikkeling herkennen in de ontwikkeling van de kinderen die wij onderwijzen, blijven we zo denken. We kunnen ogenschijnlijk kinderen wel leren lezen, schrijven en rekenen of hun begrip bijbrengen voor geschiedenis, geografie of natuurverschijnselen zónder gebruik te maken van het Oude Testament, maar dit wordt op geen enkele school gedaan.

De allereerste relatie tussen leraar en leerlingen berust in feite op dit boek. Een dergelijk verschijnsel dat zo algemeen is, is niet toevallig. Het feit dat de relatie tussen de leerlingen en mij volkomen vrij was, toen onze school van start ging, heeft me geholpen bij de verklaring van dit verschijnsel.

Een kind of volwassene die naar school gaat – ik maak geen enkel onderscheid tussen een tien-, dertig- of zeventigjarige – heeft op dingen een geheel eigen kijk, die hij zelf uit het leven heeft afgeleid. Ieder mens, ongeacht zijn leeftijd, moet het fijn gaan vinden om te leren voordat hij begint met studeren. Maar voordat hij enig nut ziet in studeren, moet hij de onjuistheid en onvolledigheid van wat hij al weet en denkt erkennen. Geen volwassene of kind zou in staat zijn om te studeren, als zijn enige studieperspectief zou bestaan uit het kunnen lezen, schrijven en rekenen. Geen leraar zou les kunnen geven, als hij niet een levensbeschouwing bezat, die verder ging dan die van zijn leerlingen. Wil een leraar het vertrouwen winnen van zijn leerlingen, dan moet hij een tipje van die sluier oplichten, die de volle pracht van de oudtestamentische wereld van ideeën, kennis en poëzie voor hen verborgen houdt. En de poort tot deze wereld moet het studeren voor hem ontsluiten. Alleen als een leerling een voortdurende betovering voelt uitgaan van deze schitterende wereld, zal hij bereid zijn om zó hard te werken aan zichzelf als wij van hem verlangen. (...)

Ik heb hen leren lezen en schrijven, hen voor natuurverschijnselen een verklaring gegeven en ik heb hen verteld, wat in ieder abcboek staat, dat de vruchten van het leren zoet zijn. Maar mijn leerlingen geloofden mij niet en bleven onverschillig. Daarna ben ik hen verhalen uit het Oude Testament gaan voorlezen en opeens waren ze een en al aandacht. De sluier was opgelicht en hun vertrouwen

Tolstoj ruim tien jaar later, in 1873, geschilderd door Ivan Kramskoj

gewonnen. Zij gingen van studeren, van boeken en van mij houden. Mij restte slechts hun verder te begeleiden...

Na het Oude Testament vertelde ik hun over het Nieuwe en ze gingen leren steeds leuker en mij steeds aardiger vinden. Daarna vertelde ik hun over de algemene en Russische geschiedenis en natuurlijke historie. Na het Oude Testament luisterden ze naar alles, geloofden zij alles en stelden zij steeds meer vragen en voor hun ogen openden zich steeds weidsere perspectieven van ideeën, kennis en poëzie. Misschien was het puur toeval. Misschien zou je dezelfde resultaten bereikt hebben op een andere school met een andere methode. Misschien... Maar deze toevalligheid deed

zich te vaak in steeds dezelfde vorm voor en de verklaring voor dit verschijnsel ligt voor mij zó voor de hand dat ik niet meer aan de toevalligheid ervan kan geloven.

Alleen het Oude Testament is in staat om deze nieuwe wereld voor de kinderen open te leggen en om hen zonder dat ze ergens weet van hebben, toch leergierig te maken. Ik beweer dat dit zelfs opgaat voor hen die dit boek niet zien als een openbaring. Nee, voor zover ik weet, bestaat er geen werk dat in zo'n compacte poëtische vorm al die facetten van het menselijk denken in zich verenigt als het Oude Testament. Alle vraagstukken op het gebied van natuurverschijnselen worden door dit boek verklaard, alle primitieve verhoudingen van mensen onderling, alle facetten van gezin, maatschappij of religie worden in dit boek voor het eerst aan de orde gesteld. De brede toepasselijkheid van de wijze gedachten in haar kinderlijk eenvoudige vorm, brengt de leerlingen in haar ban. Door de betovering die ervan uitstraalt. De lyrische psalmen van David maken niet alleen op de oudere leerlingen een diepe indruk, maar ze doen iedereen voor de eerste keer de volle pracht van dit epos in zijn ongeëvenaarde eenvoud en kracht ervaren. Wie heeft er niet gehuild om de geschiedenis van Jozef en zijn ontmoeting met zijn broers, wie heeft er niet met kloppend hart de geschiedenis verder verteld van de geketende en kaalgeschoren Simson, die om zijn vijanden te verdelgen zelf ten onder ging onder het puin van de door hem verwoeste tempel? En zo zijn er nog honderden verhalen,

die ons als het ware met de paplepel worden ingegoten en die een diepe indruk op ons maken. Laten degenen die de pedagogische betekenis van het Oude Testament ontkennen en die roepen dat het verouderd is, zelf zo'n boek met verhalen bedenken, die verschijnselen in de natuur, de algemene geschiedenis of de verbeelding verklaren en die net zo gretig gelezen worden als het Oude Testament; dán pas zullen wij toegeven dat het verouderd is.

De pedagogiek heeft tot taak begrip te wekken voor zeer vele levensverschijnselen en vraagstukken van maatschappelijke aard. Het materialisme zal alleen dan gerechtigd zijn zichzelf als overwinnaar uit te roepen, als de Bijbel van het materialisme geschreven zal zijn en wanneer de jeugd net zo goed kan worden opgevoed aan de hand van dát boek. De werken geschreven door Robert Owen² kan niet als bewijs gelden voor een dergelijke mogelijkheid, evenmin als één citroenboom in een Moskouse kas als bewijs kan gelden voor de stelling dat alle bomen zonder buitenlucht en zonlicht kunnen groeien.

1. Robert Owen (1771-1858) Engels socialist en utopisch communist die communes stichtte in Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Mexico. Hoewel hij een grote aanhang had van mensen die het gemeenschappelijk bezit nastreefden bleven zijn communes niet lang bestaan. Opvallend is dat Tolstoj hier het *Communistisch Manifest* van Marx en Engels (1848) niet noemt. Marx' *Das Kapital* (1867-1894) was nog niet verschenen.

Ik herhaal daarom nogmaals mijn overtuiging, die ik misschien op grond van een eenzijdige ervaring heb gevormd: De vorming van mens en kind is in onze maatschappij ondenkbaar zonder het Oude Testament, net zoals dit in de Griekse Oudheid ondenkbaar was zonder Homerus. Het Oude Testament is het enige boek dat geschikt is om kinderen de meest elementaire waarheden te leren. Het moet naar vorm en inhoud als voorbeeld dienen voor alle leer- en leesboeken voor kinderen. Een eenvoudige vertaling van het Oude Testament zou het beste boek voor het volk zijn. De verschijning van een dergelijke vertaling zou in onze tijd een nieuw tijdperk in de geschiedenis van het Russische volk inluiden.

Alle verkorte uitgaven van het Oude Testament die in het Russisch verschenen zijn, beschouw ik als een tweeledige misdaad: zowel tegen het gewijde in dat boek als tegen de poëzie daarin. Al deze bewerkingen hebben tot doel om het onderricht in Bijbelse geschiedenis wat te vergemakkelijken, maar in feite werken ze alleen maar verwarrend. Het Oude Testament leest men voor zijn plezier, thuis met de handen onder het hoofd. De verkorte uitgaven daarentegen worden van buiten geleerd, waarbij de leerling regel voor regel met een griffel volgt. Bovendien zijn deze verkorte uitgaven langdradig en onbegrijpelijk en zij ontnemen je de mogelijkheid om iets van de poëzie van het Oude Testament te proeven. Ik heb al vaak meegemaakt dat slecht en ten on-

rechte vereenvoudigd taalgebruik remmend werkt op het begrijpen van de wezenlijke zin van de Bijbel. Onbegrijpelijke woorden als: jongeling, maalstroom enzovoort staan net zo scherp in het geheugen van de leerlingen gegrift als de gebeurtenissen en zij vestigen door hun nieuwigheid de aandacht op zich. En verder fungeren zij als bakens waarnaar de leerlingen zich bij het navertellen richten. Dikwijls vertelt een leerling zijn verhaal alleen maar om een woordje dat zeer bij hem in de smaak valt te spuien.

Het is mij meermalen opgevallen dat leerlingen van andere scholen aanmerkelijk minder of zelfs helemaal niet gevoelig zijn voor de bekoring van Bijbelverhalen, omdat de eis om deze teksten uit het hoofd te leren en de grove methoden die de onderwijzer daarbij hanteerde, elke zin voor schoonheid in hen hadden vermoord. Deze leerlingen hebben zelfs op hun jongere klasgenoten en broertjes een slechte invloed door hun manier van navertellen, want zij hebben zich al de bekende, goedkope trucs van de verkorte uitgaven eigen gemaakt.

Deze banale verhalen hebben ook hun weg naar het volk gevonden via die schadelijke boekwerkjes en dikwijls komen de leerlingen met heel eigenaardige verhalen over de schepping, Abraham of Jozef aanzetten, die ze thuis hebben gehoord. Dergelijke leerlingen ondergaan al niet meer wat *onbevangen* kinderen voelen wanneer ze naar Bijbelvertellingen zitten te luisteren en met kloppend hart elk woord proberen op te vangen, denkend dat hen aanstonds alle

wijsheid ter wereld geopenbaard zal worden.

Ik heb tot nu toe uitsluitend het Oude Testament als leidraad genomen voor het onderwijs in Bijbelse geschiedenis en elke andere lesmethode acht ik schadelijk. Het Nieuwe Testament wordt precies volgens het Evangelie verteld en daarna in schriften opgeschreven. Het Nieuwe Testament wordt echter minder goed onthouden en moet daarom wel vaker herhaald worden.

Tenslotte het verhaal van Abraham en Izaäk zoals dat door de tienjarige M. werd opgeschreven.

“God gebod Abraham om zijn zoon Izaäk te offeren. Abraham nam twee knechten mee. Izaäk droeg het hout en het vuur, en Abraham het mes. Toen zij aan de voet van de berg Or kwamen, liet Abraham zijn twee knechten achter en alleen met Izaäk ging hij de berg op. Izaäk zei: Vader! we hebben alles bij ons behalve het offerlam. Abraham gaf ten antwoord: God heeft mij bevolen jou te offeren. Abraham maakte het vuur aan en legde zijn zoon erop. Izaäk zei: Vader! Bind me vast!, want anders zal ik opspringen en jou doodslaan. Abraham pakte hem beet en bond hem vast. Net wilde hij het mes heffen toen er een engel uit de hemel neerdaalde en zijn hand tegenhield. De engel sprak: Abraham, sla niet de hand aan je bloedeigen zoon. God ziet je geloof. Daarna zei de engel hem: loop

naar het struikgewas, daar zal een ram verstrikt zitten, offer die in plaats van je zoon. En Abraham bracht God het offer. Daarna brak de tijd aan voor Abraham om zijn zoon te laten trouwen. Bij hem was een knecht in dienst genaamd Eliëzer. Abraham riep hem en zei: zweer me dat jij niet een bruid voor mijn zoon uit onze stad zult kiezen, maar daarheen gaat, waar ik je zend. Abraham zond hem naar Nachor in het land Mesopotamië. Eliëzer nam enige kamelen en reed heen. Toen hij bij een waterput kwam, zei hij tegen zichzelf: "Heer! Zend mij zo'n bruid, die eerst mij en mijn kamelen te drinken geeft als ze bij de bron komt. En zij zal de bruid van mijn heer Izaäk worden. Nauwelijks had Eliëzer deze woorden gesproken of daar komt een meisje aan. Eliëzer verzocht haar om hem wat water te geven. Zij gaf hem te drinken en zei: Uw kamelen hebben vast ook dorst. Eliëzer zei: zeker! Zou je hun ook te drinken willen geven? Zij gaf ook de kamelen te drinken en Eliëzer schonk haar toen een halsketting en zei: mag ik bij de Uwen overnachten? Ze zei: dat mag. Toen zij bij haar huis kwamen zaten haar ouders al te eten en ze lieten Eliëzer aan hun dis aanzitten. Eliëzer zei: ik zal niet eten alvorens gezegd te hebben wat ik moet zeggen. En Eliëzer vertelde het hen. Zij zeiden: wij geven onze toestemming, maar wat is háár antwoord? Ze vroegen het haar en ook zij stemde in. Daarna ontving Rebekka de zegen van haar ouders, Eliëzer liet haar opstijgen en ze reden weg. Izaäk liep toevalligerwijs door het veld en toen Rebekka Izaäk

zag deed ze haar sluier voor. Izaäk liep op haar toe, nam haar hand en voerde haar zijn huis binnen en ze vierden de bruiloft.”

